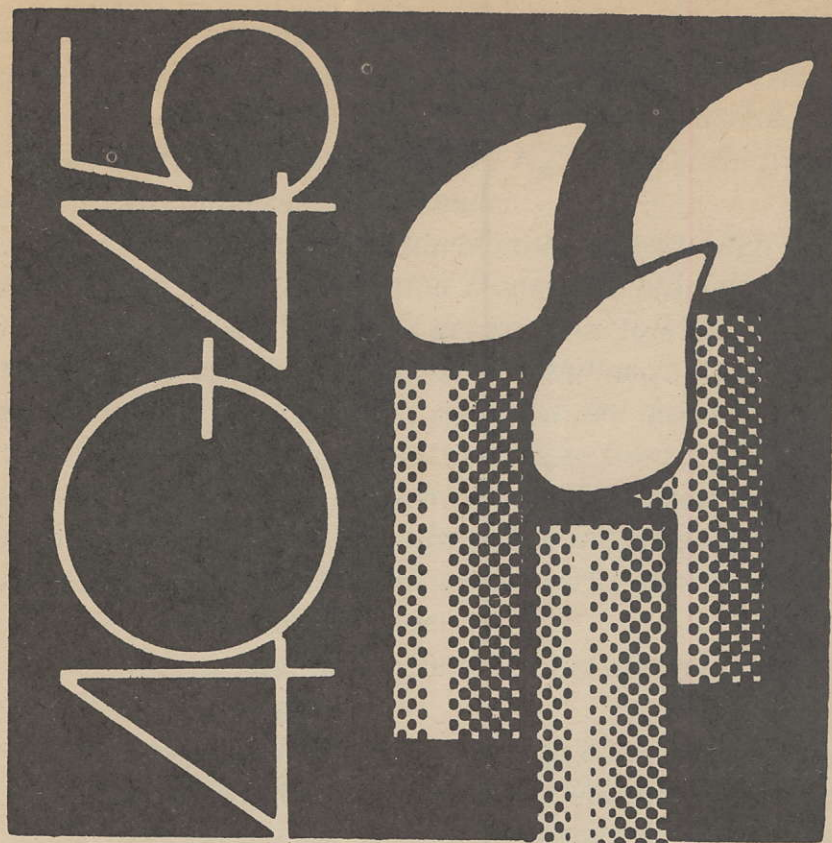

40-ÅRET FOR

BEFRIElsen

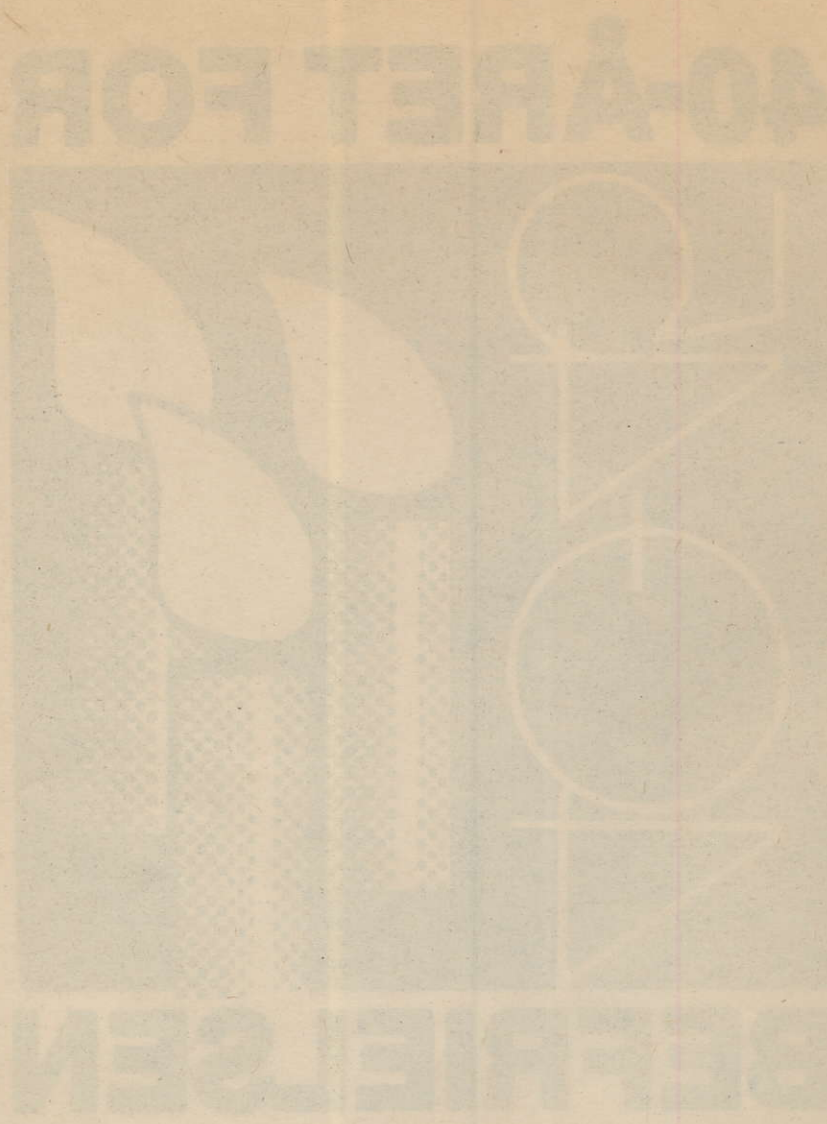
Til læserne

Dette lille blad er udgivet af Danmarks kommunistiske Parti - Skive afdeling i anledning af 40 års dagen for besættelsestidens ophør.

Skildringerne er udvalgt ud fra et ønske om at fremlægge vidnesbryd om den indsats vi som parti ydede dengang.

Udover selve besættelsestiden kommer vi i bladet også ind på kampen mod nazismen i 30'erne.

Naturligvis kan vi på den beskedne plads kun medtage nogle udpluk af hvad der faktisk skete, men vi håber alligevel, at vi hos læserne opnår, at skabe et billede af hvilken indsats vores del af modstandsbevægelsen ydede her på egnen.

Udgiver: DKP-Skive afdeling

Tekst og manuskript: Jørgen D. Jensen
Egerisvej 19¹ h.
7800 Skive

Tryk og sats: Chresten Torp

Kampen mod Nazismen

Modstandskampen var en fortsættelse af 30ernes antifacistiske kamp. Nazismen var fra sin start først og fremmest vendt imod arbejderbevægelsens organisationer i Tyskland. Allerede i foråret 1933 blev kommunistiske og socialdemokratiske arbejdere i Tyskland indespærret i KZ-lejre i tusindvis. Arbejderklassens partier og fagforeningerne blev forbudt.

Derfor var kommunisterne fra starten med forrest i den antifacistiske bevægelse i 30erne. DKP vendte sig imod Danmarks officielle tilpasningspolitik overfor Nazi-Tyskland. DKP støttede det spanske folks kamp mod Franco og andre bestræbelser for at standse facismens fremmarch.

Under besættelsen vendte partiet sig imod den danske samarbejdspolitik, som kun gavnede Tysklands krigsindsats på andre fronter i Europa. Så længe vi villigt var et slags spisekammer for den tyske hær, bidrog vi faktisk i krigen på tysk side. Kun fordi det lykkedes modstandsbevægelsen at rejse befolkningen for aktiv modstand, reddede Danmark æren overfor omverdenen - vi kom i krigens sidste tid over på de allieredes side.

Efter krigen lykkedes det desværre ikke at skabe relationer staterne imellem, som gav militær afspænding.

Amerikanerne spillede i første omgang på atomvåbenmonopolet, som de troede kunne tvinge Sovjetunionen til politiske indrømmelser. Senere oprettedes Nato, som en aggressiv pakt vendt mod den anden halvdel af Europa.

Disse initiativer førte til, at russerne selv udviklede deres kærnevåben, og til, at man i Østeuropa i 1955 skabte Warszawapagten, som et modstykke til Nato.

Danmark er i dag placeret i en blok, der vender sig imod det land, der ydede den største indsats i kampen mod Nazi-Tyskland. Sovjetunionen nedkæmpede 80 % af den tyske militærmaskine, og det kostede over 20 millioner sovjetborgere livet. Det er tal, der er værd at huske på, når vi fejrer sejren over nazismen.

Hagekorsstrejke

I august 1933 nedlagde havnearbejderne arbejdet ved losning af et tysk skib i Åbenrå, som protest mod, at det førte naziflag. Affæren udviklede sig til en større konflikt, hvor bl.a. DKPs formand Aksel Larsen på et tidspunkt blev arresteret for at krænke det tyske flag ved at sønderflænge det ved et offentligt DKP-møde. Skibet blev til sidst lodset ved hjælp af skruerbrækkere og et stort politiopbud.

Hagekorsstrejkerne bredte sig til flere havnebyer, hvor havnearbejderne fulgte eksemplet fra Åbenrå, og nægtede at losse tyske skibe.

Indstillingen til disse strejker viste, at man i den socialdemokratiske og i den kommunistiske del af arbejderbevægelsen havde helt forskellige holdninger til, hvorledes nazismen skulle bekæmpes.

Socialdemokraterne ønskede helt fra starten ikke at provokere nazisterne ved for åbentlyst at demonstrere modstanden mod forholdene i nabolandet. I Skive Socialdemokrat den 10. august 1933 siges det bl.a. om »Affæren i Aabenraa«, at »Hagekorset maa respekteres som officielt tysk flag«.

I Skive Venstreblad gik man endnu længere i sin fordømmelse af hagekorsstrejkerne. Bladet udtalte i en leder den 9. august 1933, at det ville blive vanskeligt, »at bøde paa den uheldige Stilling, danske Arbejdere sætter vort Land i overfor Tyskland. Hvad enten man nu kan lide den nye Styreform i Tyskland eller ikke, saa er det Landets officielle, vedtaget af et Flertal af Tysklands Befolkning, og det tilkommer ikke danske Arbejdere at blande sig i Tysklands indrepolitiske Forhold.«

Datidens Arbejdsret, den faste Voldgiftsret, fastslog i en kendelse den 18. august, at havnearbejdere ikke havde nogen ret til at nægte at losse skibe af tysk nationalitet, der førte hagekorsflag. Efter Voldgiftsrettens mening, blev hagekorsflaget ikke ført for at udfordre eller udæske havnearbejderne, derfor havde de bare at losse skibene. At Hitler et halvt år forinden havde smadret den samlede tyske arbejderbevægelse blev der ikke taget noget hensyn til.

Arbejdsmandsforbundets ledelse satte også kræfterne ind på at få strejkerne stoppet. I et cirkulære fra Dansk Arbejdsmandsforbunds hovedkontor den 24. august 1933 lyder det bl.a.

»...ser vi os derfor nødsaget til på det bestemttestat paalægge samtlige Afdelinger og Medlemmer ikke at ladesig forlede til overfor det nazistiske Regime at demonstrere deres Følelser paa eller ved Skibe med Hagekorsflag«.

Cirkulæret afholdt dog ikke havnearbejdere landet over fra at demonstrere deres følelser overfor nazismen. Også i Skive trodse de man cirkulæret.

Klokken 14 lørdag den 26. august 1933 sejlede det tyske motorskib »Flachsee« fra Hamborg ind i Skive havn med en ladning gødning til Dansk Andels Gødningsforretning. Skibet havde hagekorsflaget oppe.

Der var antaget 40 mand, som skulle starte med losningen samme eftermiddag. De nægtede imidlertid at lodse skibet før »Mordersymbolet« blev strøget.

Kaptajnen ville ikke efterkomme kravet, da han mente at have ordre til at lade det være hejst på ankomstdagen og om søndagen. han lovede derefter at stryge flaget søndag aften uden at hejse det igen mandag morgen.

Skibsmægleren forsøgte forgæves at få arbejdet igang ved trusler om, at strejken ville blive indbragt for den faste voldgiftsret.

Som aftalt blev flaget strøget søndag aften og kom ikke i masten mandag morgen. Arbejdet kunne derfor gå igang og varede indtil onsdag, hvor skibet var losset.

Havnearbejderne havde dermed demonstreret deres holdning. Belært af erfaringerne fra Åbenrå ønskede den tyske kaptajn sikkert ikke unødigt dramatik omkring sit skib – det kan være grunden til, at han lod havnearbejdernes krav indfri.

Skive Venstreblad kommenterer begivenhederne i sit mandagsnummer den 28. august. Her var der ingen sympati med havnearbejdernes antinazistiske manifestation:

»Heldigvis kom det ikke her til Spetakler, men det maa vel være klart for enhver –

hvordan man end ser personligt paa Nazi, – at man ikke kan have Havnearbejderne og kommunistiske Dagdrivere til at lave privat Udenrigspolitik.«

I Skive Socialdemokrat nævnte man ikke strejken før 2 måneder efter, hvor spørgsmålet var oppe på arbejdsmændenes generalforsamling.

Naziflag beskyttes mod arbejdsløses demonstration

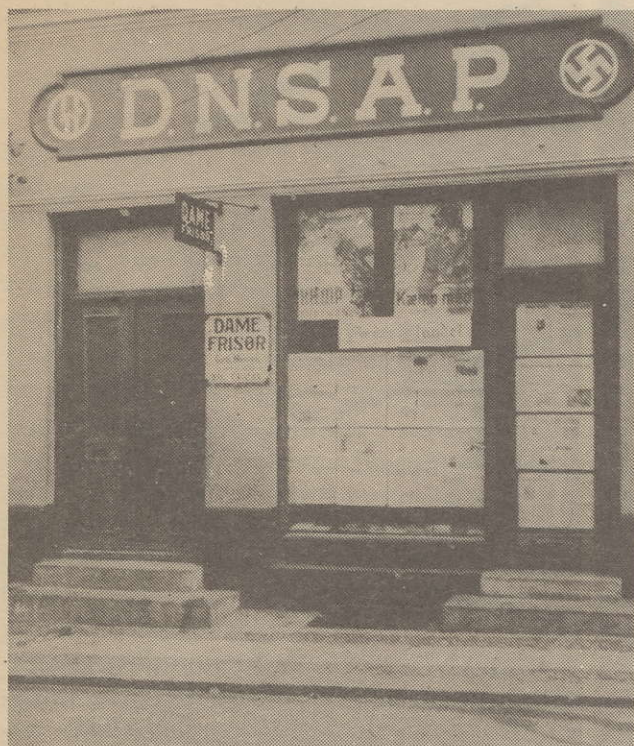
30ernes arbejdsløshed ramte arbejdsmændene hårdest. Kommunen var ofte forbeholdne ved udmålingen af hjælpen til de arbejdsløse, specielt om vinteren gav det år efter år anledning til konflikter mellem arbejdsløse arbejdsmænd og Skive kommune.

Den 25. februar 1934 demonstrerede mellem 50 og 150 arbejdsløse med krav om øgede kommunale understøttelser, børnetilæg, huslejhjælp og beklædningshjælp.

Arbejdsmændenes fane deltog ifølge kilderne i denne demonstration, der var arrangeret af »De Arbejdsløses Fællesudvalg«. Demonstrationen blev ledet af arbejdsmand Henry Hede, der godt 10 år senere døde i tysk KZ-lejr.

På vejen gennem byen fra torvet til logen i Nørreallé gik man forbi det tyske konsulat i byen. I Arbejderbladet kunne man læse en demonstrationsdeltagers beskrivelse af dette:

»Det herværende Hagekorskonsulat havde selvfølgelig efterkommet Hitlers ordre om at hejse Kluden, der blev skarpt bevogtet af Politi. Da Demonstrationen gik forbi Konsulatet, lød der da også stærke Mishagsytringer fra de demonstrerende Arbejdere.«

I efteråret 1943 havde stemningen i befolkningen vendt sig mod tyskerne og deres danske medløbere. I byens aviser kunne man hen på efteråret meddele, at der for 5. gang var smidt en mursten gennem ruden til D.N.S.A.P.s kiosk Frederiksgade 13.

Kiosken blev på det tidspunkt ikke drevet længere, men da de månedgamle aviser ikke var fjernet provokerede den alligevel forbipasserende.

Telegrammer fra Roslev

Få forstår i dag omfanget af den danske underdanighed overfor tyske interesser i 30'erne.

Allerede lang tid før den nazistiske besættelse bøjede det officielle Danmark sig villigt for tyske krav. Man indrettede sig på forholdene og udøvede selvjustits mod landsmænd der ikke passivt ville akceptere udviklingen syd for grænsen.

Netop dette opdagede man i Roslev i december 1935. I Tyskland var en kendt kommunist, Rudolf Claus, kort forinden blevet myrdet af nazisterne. Fra mange steder i Europa blev der efter dette mord sendt en strøm af protesttelegrammer til Berlin.

I Roslev var der tre år forinden dannet en kommunistisk partiafdeling, der hurtigt havde fået stor indflydelse i den lille stationsby. Hovedmanden bag den lille partiafdeling var snedkersvend Nikolai Jensen.

Efter mordet på Rudolf Claus besluttede kommunisterne i Roslev sig for at deltage i protesttelegrammestormen til Berlin. Der blev i alt udformet tre protesttelegrammer fra byen, men de nåede aldrig længere end til det lokale postkontor. Her nægtede man nemlig at afsende telegrammerne.

Denne afvisning blev støttet af post- og telegrafvæsenets generaldirektør, C. I. Mondrup. Han udtalte til Arbejderbladet i forbindelse med de tre telegrammer fra Roslev:

»Jeg tror ikke, vi kan afsende saadanne Telegrammer.

–Men det betyder jo, at der faktisk eksisterer Telegrafcensur?

–Ja, det gør det. For saavidt som Telegrammerne indeholder Fornærmelser mod et fremmed Lands Regering.

–Men det er sket, at Telegrafkontorer Landet over har afsendt Telegrammer med en Tekst noget lignende som omtalte 3 Telegrammer. Afgøres det pr. Konduite ude omkring i Telegrafkontorerne, eller er det en Henstilling fra højere Steder?

Det er en almindelig gældende Regel, at der ikke afsendes Telegrammer eller aabne Brevkort, der indeholder Usædeligheder eller en for modtageren fornærmende Tekst, og sker det, at der smutter et Telegram med Indhold som et af de omtalte Telegrammer igennem, saa er det kun fordi den paagældende, der ekspederer det, ikke har været tilstrækkelig opmærksom.«

Mondrups holdning svarede til regeringens holdning på samme tidspunkt. Man ønskede at have et godt forhold til »den store nabo« mod syd.

Derfor slap de ubehagelige sandheder i telegrammerne fra Roslev ikke igennem til Berlin.

Danmarks kommunistiske Parti, Roslev Afdeling, protesterer med Harme mod Mordet paa Rudolf Claus og mod Indespærringen af marxistiske Arbejdere og Jødefølgelserne. Vi kræver Frihed for Thälmann og alle Antifascister.
N. Jensen

Afholdsfolkernes Idrætsforening i Roslev vender sig med Gru imod Naziregeringens morderiske Overfald paa socialistiske og kommunistiske Arbejdere.
V. Brogaard

Medlemmer i Dansk Arbejdsmandsforbund, Roslev Afdeling, protesterer paa det kraftigste mod Hitler-Regeringens Mord paa anderledes tænkende Arbejdere.
M. C. Madsen

Note: Ernst Thälmann var formand for det tyske kommunistparti. Han blev myrdet af SS-vagter i Buchenwald den 18. august 1944.

Henry Hede og Fritz Nielsen – to der ofrede livet

Henry Hede

Henry Hede hed egentlig Arne Henry Kristian Jensen. Han blev født den 14. februar 1905, som søn af arbejdsmand og fisker Jens Jensen, der bar tilnavnet Hede.

Henry tjente som dreng på forskellige gårde. Senere blev han ligesom faderen arbejdsmand og fisker. Han var til sin død ugift og boede hjemme hos sine forældre, Fjordvej 8. Fra starten af 30'erne optræder han som en meget aktiv venstrefløjssmand i Dansk Arbejdsmandsforbunds Skive afdeling.

Arbejdsløsheden ramte hårdt blandt arbejdsmændene. Henry stod ofte i spidsen for de protester, som de arbejdsløse arbejdsmænd rejste. Fra omkring 1932 er han offentligt kendt som medlem af Danmarks kommunistiske Parti, om hans medlemsskab af partiet er af ældre dato vides ikke.

I arbejdsmændenes fagforening var der op gennem første halvdel af 30'erne et skarpt modsætningsforhold mellem medlemmer af en såkaldt »socialdemokratisk fagklub« og venstreoppositionen i fagforeningen, som Henry hørte til. Han blev flere gange vraget ved bestyrelsesvalg eller ved valg af kongresdelegerede, men stemmetallene lå ved disse afstemninger tit ret tæt.

Denne situation hos arbejdsmændene ændredes brat i 1936. Skive kommune havde ladet kendte socialdemokrater fra den »socialdemokratiske fagklub« arbejde på et kommunalt beskæftigelsesprojekt under tariffen. Dette skærpede et allerede spændt forhold mellem det socialdemokratiske bystyre og arbejdsmændene. Samtidig betød det, at de dybe politiske skel i fagforeningen mindskedes. Henry blev derfor indvalgt i arbejdsmændenes bestyrelse uden modkandidater den 23. april 1936, på samme generalforsamling fik han enstemmig tilslutning til et forslag om en enhedsdemonstration den 1. maj. Forslaget blev videresendt til fællesorganisationen, der afviste forslaget blankt.

Fra foråret 1936 forblev Henry Hede medlem af arbejdsmændenes fagforeningsbestyrelse indtil han blev taget den 21. juni 1944.

22. juni 1941

Henry Hede var så vidt vides den eneste kommunist i Skive by, som politiet interesserede sig for den 22. juni 1941, den dag blev 295 kommunister landet over arresteret. Her på egnen ramte det snedkersvend Nikolai Jensen i Roslev og fisker Magnus Søndergaard fra Rødding, de var begge medlemmer af centralkomiteen.

Arrestationerne blev foretaget af 4 politifolk, først tog de til Roslev og hentede Nikolai og derefter til Rødding efter Magnus. Både Nikolai og Magnus blev spurgt ud om Henry Hede, som også stod på politiets liste, Nikolai husker, at han selv udtalte: »Den fortrukne sut er smidt ud af partiet for lang tid siden«, og da Magnus udtalte noget lignende uden at de havde haft mulighed for at tale sammen nedkøledes politiets interesse for Henry, de troppede dog op nede på Fjordvej, hvor de traf Henry i gården, han blev spurgt om han stadig var aktiv kommunist og lå inde med kommunistiske materialer, politiet var jo yderst interesseret i medlemsregistre, protokoller og lign. Henry svarede benægtende, de blev tilbudt at følge med op på hans værelse for selv at se efter, men det afslog den ene betjent med ordene: »Når Jensen siger det så passer det«, han lå naturligvis inde med meget materiale, men bl.a. p.g.a. Magnus og Nikolais udtalelser lod politiet sig bluffe, og Henry slap for turen til Horserød.

Fritz Nielsen

Fritz Nielsen kom ikke her fra egnen, men flyttede først til Skive efter at partiet var blevet illegalt, han var født den 1. januar 1921 og således lige godt 20 år da han ankom hertil.

Han blev hurtigt en ledende kraft i det lokale partiliv, indtil kort før sin arrestation var han medlem af den illegale kommunistiske byledelse, Henry Hede har også været medlem af denne, det samme har elektriker Harald Nielsen og kommis Christian Holmgaard, møderne blev ofte afholdt hos Fritz Nielsen, Torvegade 18.

I september 1943 får englænderne besked om de første våbenedkastningssteder lokalt her på egnen, det drejer sig bl.a. om Grimme bakker ved Flyndersø og Gammelstrup hede i Dalgas plantage, både Henry Hede og Fritz Nielsen er med i en nedkastningsgruppe, der modtager engelske våben, som kom ned med faldskærm, de var også med ved udførelsen af sabotage.

Tidligt i 1944 begyndte modstandsbevægelsen at opbygge illegale militærgrupper, der skulle støtte en eventuel allieret invasion, partiet opfordrede medlemmerne til at gå ind i disse. I Skive bestod den tidligst dannede militærgruppe, Gruppe nr. 1, ifølge skomager Tage Madsen af arbejdsmand Harald Knudsen, Tage Madsen selv en sømand og en som Tage husker gik under navnet »store Ejnar«, gruppen blev dannet ved et møde hos Egon Rash, undervisningen i brug af revolver skete hos maskinarbejder Ole Henriksen på Viborgvej, en anden instruktør underviste i brugen af sprængstoffer.

Henry og Fritz bliver taget

Tidligt i juni 1944 ventede man her i Skive besøg af David Heigaard, som var ledende i partiarbejdet i det midtjyske område, Heigaard, der før krigen var ansat i gartnerforbundet, gik under det illegale dæknavn »Lasse«.

Mødetid og sted var bestemt, men »Lasse« dukkede ikke op, man blev naturligvis urolig når illegale folk på den måde ikke overholdt aftaler, nogle dage senere fik man besked om, at han var taget af tyskerne i Århus den 5. juni. En anden illegal partikurer, Arne Larsen, der gik under navnet »Leo«, advarede afdelingen da tyskerne også tog flere i Viborg, man blev bedt om at holde sig i højeste alarmberedskab og journalist Egon Rash blev udtrykkelig bedt om at gå under jorden, skomager Tage Madsen husker det følgende således:

»Så gik der nok en 14 dage, så skete det pludseligt, først fik jeg at vide, at de havde taget Fritz om natten, og så kom Henry Hedes søster op på formiddagen og sagde, at de havde taget ham, Fritz havde fortalt mig, at han regnede med at kunne komme væk, hvis de kom. Han boede til leje ovenpå brugsforeningen, som dengang lå i Torvegade, han nåede da også at flygte ned langs skorstenen, men da han kom ud i gården var det hele omringet af tyskere, så var der ikke noget for ham at gøre, han kom vist ned i kælderen, der gemte

han sig nede ved en ung mand, tyskerne spurgte hans kone hvor han var henne, hun sagde ingenting, men så så de, at der havde været en i sengen og spurgte børnene om hvor far var henne – og så vidste de han var i bygningen og fandt ham«.

Frøslev - Neuengamme - Versen

Fritz Nielsen og Henry Hede blev i første omgang indsat i arresthuset i Høegh Guldbergsgade i Aarhus. Tyskerne vidste, at de havde forbindelse med det illegale kommunistiske bladarbejde. D.v.s., at de lokale havde medansvar for at det landsdækkende illegale »Land og Folk« kom ud. Tyskerne fik gennem afhøringerne intet kendskab til at de begge desuden deltog i både modtagelsen af våben og sabotage.

I august 1944 blev de overført til Frøslevlejren, og senere på efteråret blev de deporteret til Neuengamme ved Hamborg sammen med mange andre danske modstandsfolk.

Billedet er fra Gestapos arkiv og er af englænderne udleveret til Henrys mor efter krigen.

Den 15. november 1944 blev omkring 3000 fanger overført fra KZ-lejren Neuengamme til udekommandoen KL Versen ved Meppen, en af 15 berygtede lejre tæt ved den hollandske grænse. Blandt disse fanger var 132 danske, heriblandt Henry Hede og Fritz Nielsen. 32 danskere døde i løbet af kort tid på grund af de meget slette forhold der herskede her, de 16 var medlemmer af Danmarks kommunistiske Parti.

Næst efter Porta-Westfalica-lejren er Versen det sted, hvor flest danskere hurtigst omkom, tillige med andre nationer, i løbet af ret få uger døde her hollændere, russere, belgiere, polakker, franskmænd og mange andre nationaliteter, fanger fra ialt 22 nationer, i et omfang som ville have betydet lejrens udrydelse på fire måneder, en aldeles sammenbrudt organisation var skyld i det, manglende fødetilførsel, ingen beskyttelse imod et usædvanligt ondartet vejrlig, talrige sygdomme og hårdt arbejde over mange timer, samt ved mishandling fra SS og det tyske vagtmand-

skabs side, selv kraftige menneskers modstandskraft kunne ikke klare denne belastning.

Fange nr. 60.875, Arne Henry Kristian Jensen, døde i Versen den 31. december 1944, 39 år gammel af dysenteri og almindelig svækkelse.

Fange nr. 60.873, Albert Fritz Nielsen var død 9 dage tidligere, den 22. december, i en alder af 23 år under en stor sygetransport tilbage mod Neuengamme, dødsårsagen angives til at være lungebetændelse.

Besked hjemover

Fritz Nielsen og Henry Hedes død bliver kendt i Skive i starten af februar 1945, i den illegale presse opfordres byens borgere specielt til at hjælpe Fritz Nielsens hustru, der stod alene tilbage med to små børn.

Efter krigen blev Henry Hedes lig fundet ved Versen, det blev ført tilbage til Skive, hvor han i juli 1947 blev begravet.

Politisk fange i Horserød

Tidligere snedkersvend og mangeårigt sognerådsmedlem, Nicolai Jensen, Roslev, fortæller bl.a. om sin arrestation og opholdet i Horserød:

Da tyskerne gik ind i Danmark den 9. april 1940, havde jeg jo en mistanke om, at det godt kunne komme til at gå ud over os. Derfor var det med at få alt vort materiale af vejen så de ikke lige skulle komme og snuppe det. Det blev gravet ned i tætte tromler, sådan at fugt ikke kunne komme til det. Men der skete jo ingenting, så jeg fik det meste af det frem igen. Man fik jo brug for det lidt efter lidt.

Da de så kom og hentede mig, skete det jo lige pludselig, og jeg fik ikke papirerne af vejen. Politiet tømte 32 skuffer med papir, som de tog med til Skive sammen med mig.

Arrestationen

Det foregik således, at min kone, drengen og jeg lige havde været ude at cykle. Dengang vi kom hjem, var min far ikke hjemme, og da

der lige havde været en bestilling på en ligkiste, sprang jeg på at få den gjort istand (Nikolai boede sammen med sine forældre og hjalp faderen med snedkerforretningen).

Men så lige pludselig så står der 4 politifolk ved mig og spurgte nok så frække, om kisten var til mig selv. Jeg sagde, at så hurtigt regnede jeg ikke med, det ville gå. Så skulle de jo ind og gennemgå alt det, jeg havde i mit hjem. Her fandt de de mange papirer.

Da jeg kom til Skive, blev jeg afhørt af en betjent, der diskede op med en masse. Jeg sagde, at det kendte jeg ikke spor til, men han skrev det ene store gule blad ved siden af det andet. Men jeg fik aldrig at vide, hvad han havde skrevet.

Skive arrest

Dengang jeg skulle ind i kasjotten, sagde arrestforvareren: »Når jeg kommer med madden, står De derhenne under vinduet med ansigtet mod væggen, indtil jeg siger værsgod«. Så sagde jeg til ham, at hvis jeg skulle

have noget at spise, så skulle det stå på bordet. Dengang vidste jeg ikke engang, at jeg kunne have forlangt, at få en hvid dug på; derfor forlangte jeg det ikke. Men han måtte ihvertfald til at sætte det på bordet, og jeg skulle hverken stå med ansigtet mod væggen eller komme hen og hente det, når han sagde værsgod. Magnus Søndergaard og jeg sad i Skive arrest i to måneder. Der gik en månedstid, inden vi fik lov til at komme på gårdtur sammen. Vi havde et forfærdeligt sjov med at få det lavet sådan, at vi kunne få forbindelse med hinanden. Og vi måtte jo hverken få avisen eller noget. Og det var noget, de selv var kommet i tanker om i Skive arrest. Skive og Vejle arrester var de to steder her i Danmark, hvor vi blev behandlet mest svinsk. Andre steder tog arrestforvarerne internerede op i privatlejligheden og serverede kaffe, når deres familier kom på besøg. Så kunne de sidde der og snakke, mens han gik en tur. Men i Skive skulle der være en og stå og gnide sig op af os hele tiden, når vi havde besøg. Vi blev betragtet som almindelige forbrydere her i Skive.

Da vi skulle sendes til Vestre fængsel i København, sagde vi til dem, om de ikke kunne sende bud til vores familier i Roslev og Rødning. Det gjorde de også, de sagde, at vi ikke var i Skive mere, men hvor vi skulle hen »vides ikke« men de havde sgu da købt billetter til os til København, så de vidste da godt, hvor vi skulle hen. Jeg synes, det var en sær forbandet beskidt behandling af vore pårørende derhjemme.

Interneret som politisk fange

Da vi kom til København, kunne vi skrive hjem, at vi var derovre, i løbet af 8 dage var vi i Horserød, det hele var lagt til rette, der havde siddet tyske flygtninge der, som danskerne havde sendt til tyskland igen, og de blev vist alle henrettet dernede.

I Horserød kunne vi snakke frit med hinanden, vi blev lukket inde sammen og fik værelser at bo i.

Vi lavede politisk arbejde i Horserød og var i kontakt med partiet udenfor, meddelelser blev smuglet ud.

Der var en betjent, der skulle passe den afdeling jeg var i, så gik jeg ud i gården og stillede mig sådan, at der ikke var nogen, der kunne se, at han stod og snakkede med mig, for det måtte de jo ikke.

Jeg fortalte ham, at jeg skulle på Esbønderup sygehus og spurgte ham, om han ikke kunne komme op og sidde ved mig der, han mente ikke, det blev ham, det blev nok en af de ældre betjente. Men det blev ham alligevel, og han var en vældig flink fyr, hans kone var jo oppe at se til ham på hospitalet, det blev så aftalt at de skulle hjælpe os med at smugle breve ud fra Horserød.

En af fangerne i lejren, Carl Nielsen fra Espergærde, havde en datter på en 4-5 år, og hun måtte jo godt komme ind til sin far, vi fik så ryggen på hende klistret fuld af breve, som skulle sendes videre, når hun så kom udenfor lejren, gik hun sammen med betjentens kone ind mellem træerne og tog brevene af, betjentens kone sendte dem så videre til forskellige adresser, den unge betjent var egentlig mejerist, og hen sprang senere fra tjenesten, når danske statsborgere skulle behandles, som det skete, ville han ikke være med mere.

Flugten fra Horserød

Vi var jo blevet lovet, at hvis tyskerne skulle overtage lejren, ville vi blive lukket ud, men det var bare gas, for at vi ikke skulle lave noget – for da tyskerne kom, var der ingen, der blev lukket ud. Men nogen af os klarede det selv, 97 af de 250 der sad der slap ud, de andre blev senere sendt til Stuthoff

Jeg blev selv sat til at klippe pigtråd over med en saks, men det kunne jeg ikke. Så kom de med madrasserne inde fra vores senge og smed dem over pigtråden, som var opsat på spanske ryttere, der blev brugt sengetøj og borde for resten, så vi kunne komme over hegnet. Dengang jeg var oppe og gøre det sidste fast, kom de andre stormende, og jeg blev skubbet ned til ydersiden, for det gjaldt jo om at komme hurtigt over, derved fik jeg revet fingrene op, og jeg har stadig nogle blanke ar på hånden efter det.

Dengang jeg var kommet 3 meter fra lejren, løb jeg i mudder til helt op under armhulene, de havde jo lavet kamouflerede udgravninger, hvis nogen skulle flygte derfra, men jeg fik mig så vendt om på ryggen og sprællede som en frø for at komme derfra, jeg kom op, fire meter længere henne var der en å fuld af vand, bredden ind mod lejren var høj. Så begyndte de at skyde indefra lejren, så jeg hoppede jo ned i åen, så kuglerne ikke kunne ramme mig, mens jeg dukkede mig, løb jeg længere væk. Det var øsende regnvejr.

Jeg tog et hvil bag en kilometersten på grund af skyderiet, så kom tekstilarbejder Peter Abildskov springende ude på vejen, alt hvad remmer og tøj kunne holde, jeg råbte »Peter« men han hørte ingenting for alt skyderiet og smuttede så over til den anden side.

Jeg klarede mig ude i skoven i 2 1/2 døgn, inden jeg kom til mennesker, jeg gik efter Esbønderup sygehus, hvor jeg havde været indlagt et par gange under interneringen i Horserød.

Partiet sender Nikolai til Jylland

Efter en tid på Esbønderup sygehus og hos en sjællandsk husmand kom Nikolai igen i kontakt med partiet:

Jeg traf en malersvend fra partiet på Esbønderup sygehus, af ham fik jeg en adresse, jeg skulle prøve at henvende mig til.

Han var ikke hjemme, da jeg kom, han var murer og kom først lidt senere fra arbejde sammen med to andre fyre, vi snakkede sammen, jeg opgav mit rigtige navn, fortalte hvem jeg var og den slags, han sagde så, at nu kunne vi lige sætte os ned, for han skulle lige ned i byen. Nå, så var han nok væk en halv time eller tre kvarter, da han kom tilbage igen sagde han: »Jo, fyren er rigtignok«. Han havde jo været henne og ringe til en partikontakt, det var jo så i orden, så hev de to revolverne op af lommerne og lagde dem på bordet, havde det ikke været i orden, var jeg nok ikke kommet længere.

Men mureren fik mig stationeret et sted, hvor jeg boede i en 8 dages tid, der kom en og betalte føden for mig, så kom der bud om, at jeg skulle gøre mig klar til at rejse til Århus dagen efter. Jeg kom jo så til at rulle herover efter, dengang vi kørte fra Københavns bane-gård, sad jeg og tænkte på, at fra den celle i Vestre Fængsel, hvor jeg havde siddet, kunne man høre, når togene kørte herfra, men nu måtte andre jo sidde og høre i stedet for, for nu var det mig der var med toget.

Dengang vi skulle på færgen, var der kun sådan en bitte indgang, hvor vi kunne smutte igennem en ad gangen, der stod to betjente og overfingererede os for at se, om vi havde våben eller andet på kroppen. Men vi kom da i hvert fald over, da jeg kom til Århus, var der en mand nede for at hente mig, jeg kom hen til ham, hvor jeg skulle være en tid, inden jeg skulle sendes videre. Mens jeg var i Århus, besøgte jeg min bror, som boede der, for at meddele familien, at jeg var kommet til Jylland.

Politikreds		Legitimationskort	
Nr.	38	for	
		Sikkerhedsomraaderne i Danmark.	
Navn	Peter Nilsen		
Stilling	Malersvend		
Bopæl	Vestergade 108 Silkeborg.		
Født d.	10. 1. 1901. København		
Indehaverens Underskrift	Peter Nilsen		
		Tommersmand	
		i Silkeborg	
		d. 5. 7. 1941	
		Bolvig Hansen	
		Kortet skal altid medføres.	

Et af de falske identitetskort Nikolai Jensen benyttede under sin illegale periode i Silkeborg.

Illegalt arbejde i Silkeborg

Jeg kom til Silkeborg, hvor jeg kom til at lave blade og andet illegalt arbejde.

Bladene skulle deles ud i Silkeborg, men de kom også til andre steder f.eks. Kjellerup. En dag havde jeg 400 blade bag på cyklen til Kjellerup, der var en der, som havde en boghandlerforretning lige på et hjørne, han sørgede for at få dem ud der.

Men jeg cyklede afsted med bladene, der cyklede en anden mand 400-500 meter foran mig, og så lige pludselig røg tyskerne op af grøften og hev ham af cyklen, nu hænger du på den tænkte jeg, for havde jeg kørt forrest, så havde de jo taget mig, de stod og ragede ham op og ned af kroppen, jeg fløjtede lige så sagte og kørte forbi, jeg slog ud med hånden og sagde goddag, tyskerne nikkede og grinte, men da jeg havde de her 400 blade i en pakke bag på cyklen, var jeg ikke særlig godt tilpas, men de lod mig sgu køre, og jeg kom afsted.

Nikolai Jensen klarede resten af besættelsestiden uden at blive taget, han udrettede et stort stykke arbejde for modstandsbevægelsen og kom først hjem til Roslev efter befrielsen.

På flugt til Sverige

Der blev i juni 1944 arresteret over 40 kommunister i det midtjyske område. Det skyldtes stikkersken Grete Bartram i Århus, ved hendes hjælp havde tyskerne i længere tid skygget »Lasse« på hans rejser i området.

I Skive ramte det Fritz Nielsen og Henry Hede, men tyskerne ville have fat i flere. De søgte forgæves efter journalist Egon Rash i Skive. Han slap i den omgang, men blev i efteråret 1944 taget af Gestapo i Århus.

Skomager Tage Madsen var også i farezonen. Hans butik i Thinggade var blevet flittigt brugt som kontaktadresse af »Lasse« og andre udefrakommende, der skulle i kontakt med partiet i Skive. Tage sendte så folk videre til bl.a. Fritz Nielsen og Christian Holmgaard.

Straks efter Fritz og Henry var taget, valgte Tage, at flytte fra byen. Han fortæller i det følgende selv om, hvad der videre skete:

Jeg tog herfra og kom til Ålborg. Her kom jeg i forbindelse med modstandsbevægelsen igen og kom derfra videre til Frederikshavn. Herfra kom jeg ud til noget, der hed Flade, hvor jeg boede ved en provst. Det blev spurgt, om jeg kunne tænke mig at komme til Sverige. Det sagde jeg ja til. Men der gik jo nogen tid, inden man kom afsted, der var jo mange der skulle over. På præstegården havde de skjult mange både faldskærmsfolk og alle mulige andre.

Der var en fisker, som skulle sejle os over. Vi skulle være parate til at komme med, når der engang kom signal. Vi vidste ikke, hvornår det kunne komme, men så en aften kom de. Jeg kan huske, at vi kom ned til Sæby. Der kom vi ind på et toilet nede ved havnen. Det danske politi var der jo stadigvæk dengang, de skulle hen og kontrollere båden, inden den skulle sejle. De gik forbi toilettet, hvor vi var, hen til båden, som fik lov til at sejle. Så gik de længere væk igen, og så løb vi hen og sprang i båden.

Det skulle forestille, at vi skulle ud at fiske. Dengang vi havde sejlet lidt, lyste det tyske kystpoliti på os to gange. Det var for at se, hvem det var. Skipperen sagde, at hvis de

gjorde det 3. gang, så var vi nødt til at stoppe, for vi kunne ikke sejle fra dem. Men det blev kun de to gange, og vi kom over.

Ude i Kattegat kom vi med en svensk båd, der var kommet fra Sverige. De havde våben med, som kom over i den danske båd. Så skulle de tilbage med dem istedet for fisk.

Den danske båd kunne ikke selv nå at sejle helt til Sverige - det ville tage mistænkelig lang tid. Da vi kom til Sverige, blev vi interneret i første omgang. Vi skulle undersøges for sygdomme, der er jo altid så meget med flygtninge. Så kom vi til noget, der hed Nisafos, som var en stor opsamlingslejr.

Der var vi sådan sat lidt udenfor. Så kom der jo det, der hed den danske brigade dervore. Det kunne man jo melde sig til. Brigaden skulle jo sættes ind hen mod slutningen af krigen. Jeg meldte mig til det og fik ordre til, at jeg skulle møde. Der var en officer, der hed Madsen. Jeg sagde, at jeg jo godt kunne gøre noget civilt arbejde, i køkkenet eller hvad militæret nu ellers kunne bruge mig til. På grund af benet kunne jeg jo ikke sådan springe. Men han sagde, at han havde frokost - det var ligesom det ikke interesserede ham - så jeg kom ikke til at hjælpe til i den danske brigade. Det var ligesom det ikke var gået op for ham, hvad det drejede sig om. Det var for meget det gamle militær om igen.

Jeg kom hjem til Skive den 5. juni 1945. Jeg kan ikke huske, hvor mange tusinde flygtninge vi var deroppe. Vi kunne jo ikke komme hjem allesammen på engang. Det tog en vældig tid, det var jo med slæbetog og alt det der. Stemningen i Skive var vældig god. Alle der var med i modstandsbevægelsen, var jo mægtig populære. Der var allerede sket meget dengang. Tyskertøser og værnemagere var blev arresteret, men desværre gik det jo ikke, som det skulde dengang med udrensningsen. Der var jo mange af de store, der gik helt fri, f.eks. Thune Jacobsen, der var justitsminister under krigen. De tog jo mange af de små, mens mange af dem, der havde virkeligt ansvar, slap fri.

Nr. 2.

Udsendt af Danmarks kommunistiske Parti, Skive. 15/1.44.

STOR GESTAPO - RANSAGNING I SKIVE.

Bla ndt de , der kender lidt til det underjordiske Arbejde i Skive, har der længe været ventet en større Gestapo-Razzia, og nu er den saa en Ken dsgerning. Gestapo har i Løbet af den sidste Uge foretaget et Dusin Anholdelser, ligesom et omtrent lige saa stort Antal Mennesker skulde være "nappet" men naaede at gøre sig usynlige.

Anh oldelserne indledtes Mandag Formiddag, da Gestapo afhentede Harald Jensen, Arbejdsanvisningskontoret. Samme Dags Aften ved 10¹/₂ Tiden anholdtes Fuldmægtig Hansen, Folkeregisteret, da han deltog i en Fest i Haandværkerforeningen.

Tirsdag Morgen tidlig slog Gestapo det store Slag, med et for Tyskerne ikke særligt opmuntrende Resultat, idet de kun naaede at faa fat paa en Del af de "Eftersøgte" paa Trods af, at de havde ikke mindre end 5 Biler igang.

Blandt dem, der arresteredes, var Lærer Nørlem Andersen. Tyskerne eftersøgte ham først paa Resenvej hos Maler Mølgaard Andersen (man maa have forvekslet de to Havne), her trængte man ind i Soveværelset og truede det sovende Ægtepar med Maskinpistoler. Da Gestapo-Folkene blev klar over deres Fejltagelse, eftersøgte de Nørlem paa hans Bopæl i Nørreport men ogsaa her med negativt Resultat, hvorefter de søgte Nørlem hos Svingerforældrene Købmand Gundelach Nielsen, Christiansgade. Her fandt de endelig Nørlem Andersen, der kun ca. et Kvarter forinden var ankommet hertil.

Et andet Gestapo-Hold indfandt sig i Hjemmebageriet, Nørregade, for at tage Bagersvend Voss Petersen. Da denne endnu ikke var mødt, tvang de Bagerikarlen til at vise dem til hans Bopæl, Torvegade 13, hvor de overraskede Voss Petersen. Forinden de fik ham med satte Voss sig dog kraftigt til Modværge, og et Par Gestapo-Folk fik nogle læsterlige Tærsk, inden Forstærkning ankom, saa Bageren blev overmandet. Forinden foranstaltedes en sand Ødelæggelse paa Værelset. Kakkelovnen blev skilt og spredt ud over Gulvet. Sengetøj og Gangklæder blev revet i Stykker, og Billeder paa Væggen blev hevet ned og trampet itu - alt blev ødelagt. Herrefolket fra det tredje Ride viste her deres Sadisme i Renkultur.

Af andre, som det lykkedes Gestapo at arrestere, skal nævnes Brødrene Oluf og Aksel Malmberg samt to Arbejdere paa Tjærefabrikken, Chr. Nielsen og Poulsen. Poulsens Søn blev ogsaa taget med men løsladt senere. Paa Viborgvej eftersøgte man Maskinarbejder Ole Henriksen, idet man hanvendte sig hos Henriksens Forældre. Ole var dog taget med men løsladt senere. Tiden havde Elektriker Harald Nielsen, Viborgvej, Åren af at modtage Gestapos Besøg. Harald Nielsen var dog ikke tilstede, og da Fru Nielsen ikke havde set sin Mand siden den foregaaende Aften og forklarede Gestapo dette, vilde de ikke tage Fruens Forklaring for gode Varer, hvorfor ogsaa hun blev taget med paa "Phønix" men igen løsladt senere paa Dagen.

(fortsættes Side 2)

Rids over modstandsarbejdet

I perioden mellem 9. april 1940 og tyskernes indmarch i Sovjetunionen forberedte partiet sig på, at det kunne blive nødvendigt at arbejde illegalt.

Den 22. juni 1941 blev det virkelighed. Den danske regering troede på det tidspunkt på tysk sejr og hjalp velvilligt med at forfølge partiet og dets medlemmer.

I august-september 1941 blev der etableret illegale kontakter mellem DKP i Skive og den illegale midtjyske partiledelse.

Partiet udgav det illegale »Politiske månedsbreve«, der senere tog navneforandring til »Land og Folk«. I efteråret 1941 blev det første bragt til Skive fra Århus, hvor de blev trykt. Der kom også »Niels Ebbesen« og »Holger Danske« mærker, der blev solgt til fordel for det illegale arbejde.

I den første tid foregik der ikke sabotagearbejde. Holdningen i befolkningen var ikke modnet nok, til at man kunne gå igang. Diskussionerne om forsigtig start på sabotagevirksomhed blev ført i partiet i foråret 1942. Partiets ledende kraft i det midtjyske, David Heigaard (»Lasse«), var rundt i de forskellige byer for at tale med de kommunistiske byledelser om dette.

Der var enighed om at partiet havde 3 hovedopgaver:

1. Fagligt arbejde.
2. Bladfremstilling.
3. Sabotage.

Man søgte af sikkerhedshensyn at adskille disse tre former for virksomhed, men i en by som Skive lod det sig kun i begrænset omfang gøre.

Uddelingen af de illegale blade, der kom hertil udefra, blev foretaget af 5 - 6 mand. Bladene blev uddelt under mørklægningen og hele byen blev dækket ind. Skomager Tage Madsen og arbejdsmand Harald Knudsen deltog i dette arbejde.

I efteråret 1942 blev den første tværpolitisk modstandsorganisation dannet, nemlig »Frit Danmark«. Bag den stod folk fra de konservative til kommunisterne. En student fra Århus, Niels Åge Nielsen, der var medlem af partiet, var i oktober-november rundt i flere midtjyske byer for at informere om partiets

positive holdning til den nystartede organisation. Han havde de første eksemplarer af bladet »Frit Danmark« med. I Skive talte han med kommis Christian Holmgård.

Omkring jul 1942 overtog Arne Larsen (»Leo«) ansvaret for fordelingen af »Land og Folk« i det midtjyske område. Nu blev bladet trykt i Randers, og afdelingen fik regelmæssige besøg af både »Leo« og »Lasse«.

I marts 1943 var der valg til folketinget. Valget var i princippet grundlovstridigt, da kommunisternes folketingsmedlemmer var interneret, og partiet forhindret i at opstille. I modstandsbevægelsen var der tvivl om, hvorledes man skulle reagere. DKP valgte at opfordre til at stemme blankt. Denne besked nåede meget sent frem til Skive, hvor 59 stemte blankt. Alle disse blanke stemmer var afgivet i Skive by.

I august 1943 brød samarbejdspolitikken sammen efter store folkestrejker i en række provinsbyer. I mange store byer var der generalstrejke, sabotage, plyndringer, sammenstød med tyskerne, hærværk og ulydighed mod de danske myndigheder, som søgte at mane folk til ro. Regeringen var tvunget til at træde tilbage. Det blev en af besættelsestidens allermest afgørende begivenheder, modstanden blev langt mere effektiv.

I Skive kommer det første illegale lokalblad »Ny Tid«, der blev udgivet af kommunisterne, ud i september 1943. Bladet udkom med ialt 20 numre frem til befrielsen. Der var ca. en måned mellem hvert nummer. Bladet fik først i december 1944 selskab af et andet illegalt blad »Baunen«, der blev udgivet af andre kredse i modstandsbevægelsen. De første numre af »Ny Tid« blev trykt hos skomager Tage Madsen, som dengang boede på Holstebrovej. Under partiets illegale periode var der kommet to dygtige folk til udefra. Først arbejdsmand Fritz Nielsen og senere journalist Egon Rash, der i efteråret 1943 fik arbejde på Skive Folkeblad. Egon Rash deltog i arbejdet med at skrive »Ny Tid«, indtil han i juni 1944 måtte gå under jorden og forlade byen.

Egon Rash havde desuden til opgave at etablere kontakt til borgerlige modstandskredse. Det lykkedes hurtigt. Den første kontakt skete gennem forstander Gravsholt

på Krabbesholm højskole. Der blev herigen- nem etableret forbindelse til fabrikant Poul Møller. Poul Møller lod »Leo« benytte sit sommerhus, når han var her på egnen. Hos Egon Rash boede en illegal partikammerat fra Århus, Aksel Andreassen, som gik under dæksnavnet »Bernhard«. Han deltog sammen med Egon Rash i organiseringen af nedkastningsarbejdet, hvor Poul Møller og nogle af hans kontakter også var med. Allerede de tidligste våbenedkastningsgrupper viste således, at man nu havde fundet sammen i modstandsbevægelsen på tværs af alle andre skel.

Fra januar 1944 blev »Land og Folk« trykt lokalt her i Skive efter manuskript udefra. Ialt blev der trykt 17 numre af bladet her i byen.

I juni 1944 blev Henry Hede og Fritz Nielsen taget af tyskerne, hvilket senere kostede

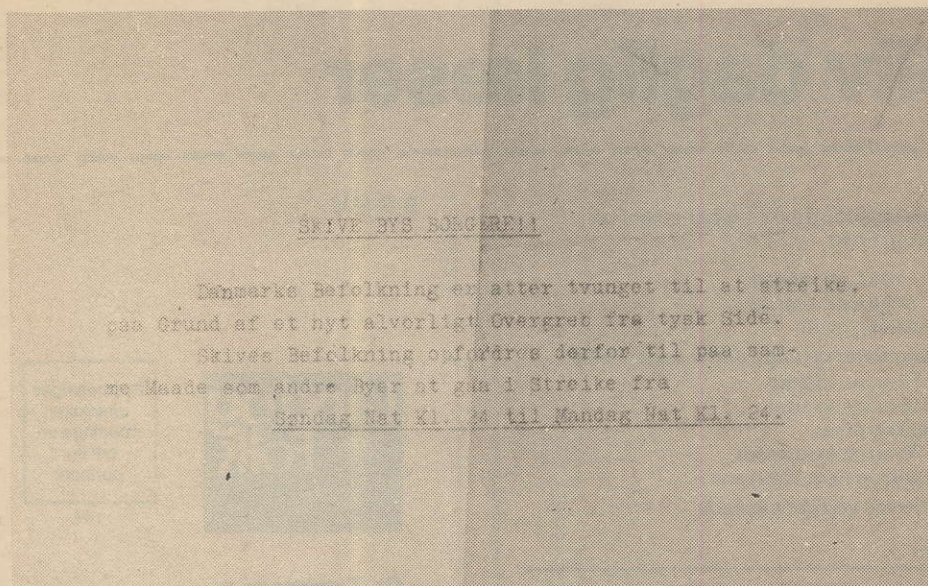
dem livet. Men samtidigt blev der flere og flere, der deltog aktivt i modstandsarbejdet. Fra sommeren 1944 var der også flere folkelige manifestationer mod tyskerne i byen.

16. august var der proteststrejke i anledning af drabet på bl.a. kunststuderende Erik Nymann, søn af dr. Nymann her i Skive.

29. august var der 2 minutters stilhed i anledning af et års dagen for regeringens tilbagetræden og dermed tyskernes formelle overtagelse af magten.

20. september var der proteststrejke mod tyskernes overførsel af 200 danske fanger fra Frøslev til tyske KZ-lejre.

Enheden blev yderligere befæstet i efteråret 1944 ved oprettelse af en lokalkomitee under Frihedsrådet. Kommuniosternes repræsentant i dette var elektriker Harald Nielsen.

Der blev lagt stor vægt på at manifestere en bred folkelig modstand mod tyskerne. Modstandskampen identificeres tit kun med sabotage, derved undervurderes den betydning organiseringen af den almindelige civile modstand havde.

Her opfordres til proteststrejke på et tidspunkt hvor tyskerne lige var begyndt at deportere danske fanger fra Frøslevlejren til KZ-lejre i Tyskland.

Razzia i Skive

Den 9. januar 1945 slog Gestapo hårdt ned på modstandsbevægelsen på Skive egnen. Ialt 8 blev taget, men mange andre eftersøgte nåede at slippe væk.

En stor del af de ledende kommunister i byen måtte gå under jorden og flytte midlertidigt væk fra egnen. Det drejede sig bl.a. om maskinarbejder Ole Henriksen, typograf Aksel Mortensen, elektriker Harald Nielsen, kommis Christian Holmgaard og mekaniker Arne Eggertsen. De måtte nu undværes i det lokale arbejde men gjorde god navn, hvor de kom hen. Ole Henriksen kom til Randers, Aksel Mortensen til Viborg, Harald Nielsen til Nykøbing M. og Arne Eggertsen til København.

Dublikatoren, der blev brugt ved fabrikationen af »Ny Tid«, blev reddet af en elektrikerlærling fra Harald Espersen. Dublikatoren stod ude ved elektriker Harald Nielsen på Viborgvej, hvor tyskerne overså den ved hundersøgelsen. Den blev af lærlingen reddet op på Harald Espersens værksted, hvor typograferne Alfred Christensen og Jens Dalum senere afhentede den. Dublikatoren kom den sidste del af krigen til at stå ude hos Jens Dalum, Nørugaardsvej 3. Jens Dalum kom også til at redigere flere af numrene nu, efter at Christian Holmgaard havde forladt byen. Jens Dalum husede iøvrigt flere af dem, der måtte under jorden den 9. januar 1945. De skulle jo have et sted at være, indtil deres afrejse blev organiseret - bl.a. skulle der fabrikeres falske identitetspapirer.

Bliv daglig læser

Undertegnede ønsker abonnement på
Land og Folk:

- ☐ 110 kr. pr. måned
- ☐ 310 kr. pr. kvartal
- ☐ 1.240 kr. pr. år

Pensionister og unge under uddannelse:

- ☐ 75 kr. pr. måned
- ☐ 215 kr. pr. kvartal
- ☐ 860 kr. pr. år
- ☐ 70 kr. pr. kvartal for
Land og Folk Weekend

Sæt kryds ved det ønskede

Navn _____

Adresse _____

Postnummer _____

By _____

Reserveret postvæsenet

BREV

Dr. Tværgade 3
1045 København K

Postbesørges
ufrankeret
(modtageren
betaler
porto)

189

Klip helt til bladets kant